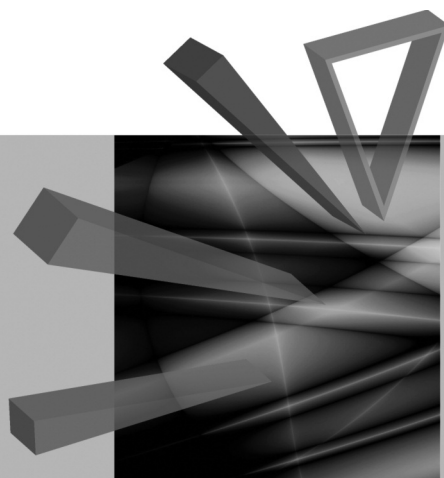

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmołowicz, Elżbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanisław Swadźba,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Szwajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań.....	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises.....	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Jarosław Wojciechowski

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

WPLYW ZABURZENIA PREFERENCJI CZASOWEJ NA WYSOKOŚĆ BEZROBOCIA RÓWNOWAGI NA PRZYKŁADZIE POLSKI

Streszczenie: W literaturze wymienia się liczne czynniki realne, które w istotny sposób kształtują wysokość stopy bezrobocia równowagi. Do najważniejszych zalicza się mobilności i zachowanie podmiotów, przejrzystości rynku pracy, poziom płacy realnej, siłę negocjacji płacowej czy wysokość inflacji. Celem artykułu jest próba wskazania przyczyn wysokiego poziomu bezrobocia równowagi w oparciu o zmianę naturalnych preferencji czasowych, będących wynikiem sztucznego wzrostu podaży pieniądza.

Słowa kluczowe: bezrobocie naturalne, NAIRU, preferencja czasowa, ekspansja monetarna.

1. Wstęp

Typologia bezrobocia ma długą historię. Bezrobocie można dzielić ze względu na przyczyny, skutki, formę czy okres występowania. Fundamentalny podział odwołuje się do samej struktury rynku pracy. Dzieli się wówczas bezrobocie na takie, które jest naturalne dla rynku, i takie, które zostało wywołane przez inne czynniki: koniunkturalne, sezonowe, wynikające z niedopasowań strukturalnych lub inne.

Celem artykułu jest próba odmiennego spojrzenia na przyczynę wysokiego poziomu bezrobocia naturalnego. Szacunkowe dane przedstawiane przez ekonomistów zajmujących się tym problemem wskazują, że w Polsce jego wartość sięgała poziomu ponad 19%. Rodzi się jednak wątpliwość, czy taki poziom – naturalny, czyli w domyśle akceptowany i pożądany, jest realny w gospodarce. Czy naturalne ruchy na rynku pracy mogą osiągnąć tak wysoki poziom?

Ponadto proponowane dotychczas sposoby wyjaśnienia oparte wyłącznie na aktualnych teoriach funkcjonowania rynku pracy wydają się niepełne. Podczas analizy problemu badacze skupiają się wyłącznie na poszukiwaniu wyjaśnień znajdujących się w orbicie czynników związanych bezpośrednio z rynkiem pracy, z pominięciem wpływu preferencji czasowej producentów, a ściślej wpływu, jaki ma na nią prowadzona polityka pieniężna. W niniejszym artykule została postawiona hipoteza, iż przyczyn wyjaśnienia podwyższenia poziomu bezrobocia naturalnego można doszukiwać się w oparciu o zaburzenie naturalnej preferencji czasowej.

2. Pojęcie bezrobocia równowagi

Istnieje powszechna akceptacja co do kwestii, czym jest pojęcie bezrobocia równowagi, choć jednocześnie należy zaznaczyć, iż doczekało się ono w literaturze wielu odmiennych ujęć o znacznych różnicach znaczeniowych. Generalnie wyróżnia się dwa rodzaje bezrobocia równowagi: naturalne i NAIRU.

Bezrobocie naturalne jest immanentną cechą rynku pracy w gospodarce wolno-rynkowej, a jego poziom wyznacza obszar bezrobocia niezbędny dla gospodarki. Stanowi pewien nieunikniony i niezbędny poziom bezrobocia towarzyszący rozwijającej się gospodarce. Wiąże się z naturalną dynamiką procesów zachodzących na rynku pracy, czyli powstawaniem nowych i likwidowaniem już istniejących miejsc pracy oraz ze zmianą aktywności siły roboczej¹. Poziom bezrobocia zależy głównie od mobilności podmiotów i przejrzystości rynku pracy.

W współczesnej ekonomii obok bezrobocia naturalnego wyróżnia się bezrobocie zwane w skrócie NAIRU (*non-accelerating inflation rate of unemployment*). Pojęcie to dotyczy bezrobocia pojawiającego się w momencie, gdy wynegocjowane płace realne odpowiadają płacom zgodnym z realiami gospodarczymi, czyli gdy ustabilizuje się dynamika procesów inflacyjnych. NAIRU ustala się na takim poziomie, na którym żądania płacowe pracowników i pracodawców są niesprzeczne, dzięki czemu nie wywierają one wpływu na inflację. Poziom NAIRU zależy głównie od wysokości płacy realnej i postulowanych płac².

3. Szacowanie poziomu bezrobocia równowagi

Dane na temat bezrobocia naturalnego pozyskuje się na wiele sposobów, w zależności od metody i cech zjawiska, które chce się analizować³. Poszukuje się więc związku przyczynowo-skutkowego między poziomem bezrobocia (stopą) a innymi zjawiskami gospodarczymi w oparciu o wybrany model. Najczęściej w tym celu wykorzystuje się: krzywą Phillipsa, krzywą Beveridge'a, lukę Okuna, histerezę bezrobocia czy teorie poszukiwań⁴.

Pierwotnie, przy wprowadzaniu pojęcia bezrobocia naturalnego uważano, iż jego wielkość powinna oscylować na poziomie ok. 3-5%. Wahania zależały od wielu realnych czynników rynku pracy, w tym od mobilności, panującego ustawodawstwa, a przede wszystkim mentalności podmiotów i skali niedopasowań. Należy pamiętać,

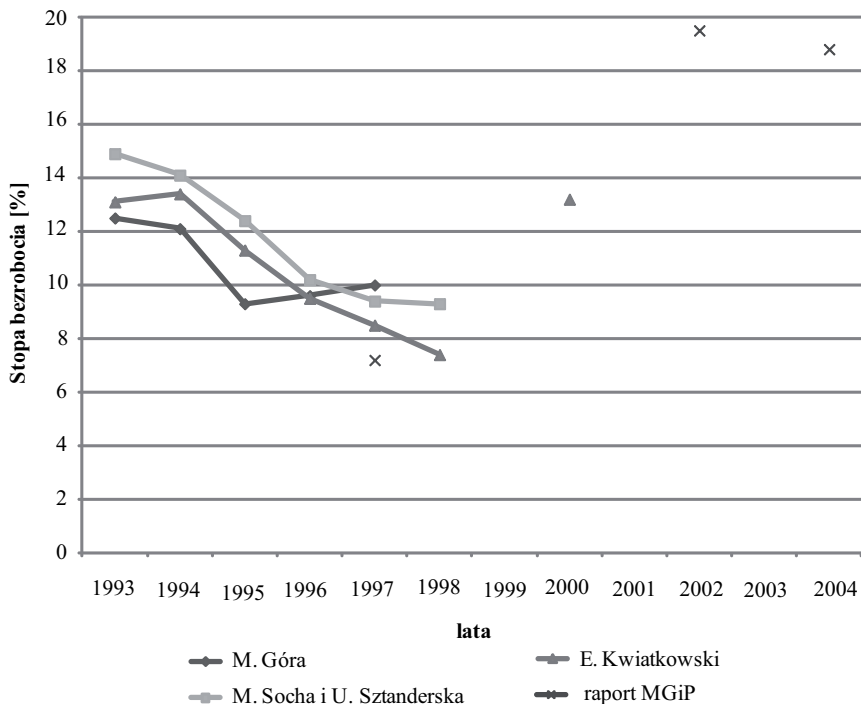
¹ Pojęcie bezrobocia naturalnego zostało wprowadzone przez M. Friedmana i E. Phelps'a. E. Kwiatkowski, *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2002, s. 140-154.

² Tamże.

³ M. Socha, U. Sztanderska, *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, PWN, Warszawa 2000, s. 149-152.

⁴ Zob.: D. Romer, *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 476-478, 510; R. Hall, J. Taylor, *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 2004, s. 207-214; R. Solow, J. Taylor, B. Friedman (red.), *Inflacja, bezrobocie a polityka monetarna*, CeDeWu, Warszawa 2002, s. 43-58.

że szacunki bezrobocia naturalnego i NAIURU nie są jednak w pełni możliwe dla warunków polskich. Uwarunkowane są bowiem poprawnością danych o płacach i inflacji, wyborem określonego modelu ekonometrycznego, oczekiwaniami adaptacyjnymi i racjonalnymi. Pojawia się więc wiele barier dotyczących pozyskania właściwych danych empirycznych na temat rynku pracy. Za problematyczne (mało wiarygodne) uznaje się informacje na temat wolnych miejscach pracy, a za nieścisłe i często niemożliwe do porównania – dane na temat stopy bezrobocia rejestrowanego.

Rys. 1. Szacunki stopy bezrobocia równowagi dla lat 1993-2004

Źródło: M. Góra, *Rynek pracy w świetle ciągłej restrukturyzacji*, [w:] S. Galinowska, M. Walewski (red.), *Tworzenie zatrudnienia a restrukturyzacja ekonomiczna*, CASE, Warszawa 2000, s. 95; M. Socha, U. Sztanderska, *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, PWN, Warszawa 2000, s. 36; E. Kwiatkowski, *Bezrobocie w Polsce. Tendencje, determinanty i implikacje dla polityki gospodarczej*, [w:] *Zagadnienia bezrobocia w Polsce*, materiały konferencyjne, PWN, Warszawa 2002, s. 25; Obliczenia DAE MGİP, [w:] *Zatrudnienie 2005*, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2007, s. 27, www.mgip.gov.pl, XII 2007.

Pomimo przywołanych powyżej problemów, pierwsze szacunki bezrobocia równowagi w Polsce pojawiały się już na początku lat 90. Korzystając z przepływów rocznych (M. Góra) lub kwartalnych (M. Socha, U. Sztanderska; E. Kwiatkowski), obliczono, że stopa bezrobocia waha się od 7,4%, do 14,9%. W kolejnych latach me-

todą przepływów wyliczono jeszcze wyższą stopę bezrobocia; w latach 2000-2004 utrzymywała się ona poziomie ponad 19%⁵. Zatem w Polsce poziom bezrobocia naturalnego od momentu rozpoczęcia badań szacowano na wartość dwucyfrową, zmieniającą się zależnie w przedziale od 7,4 do 19,5%. Pojawiające się dotychczas próby naukowego wyjaśnienia nie dają gwarancji pełnej poprawności, głównie ze względu na zawężenie problemu do analizy strony podażowej rynku pracy i prowadzenie naukowego dyskursu pomijające wpływ polityki monetarnej.

4. Preferencja czasowa

Dla przedstawicieli austriackiej szkoły ekonomicznej preferencja czasowa jest jedną z podstawowych kategorii ludzkiego działania. Zaspokajanie bieżących potrzeb świadczy o wyższym cenieniu terażniejszości nad przyszłością. Zatem dobra terażniejsze muszą mieć wyższą wartość nad przyszłymi. Nie ma człowieka, dla którego kwestia „wcześniej” lub „później” byłaby obojętna. Czas jest bowiem dobrem rzadkim w sensie ekonomicznym. Każdy człowiek wymieni dobro terażniejsze na dobro przyszłe wyłącznie pod warunkiem, iż otrzyma za nie premię. Uśrednienie jej wartości, zależne przecież od indywidualnego postrzegania wszystkich uczestników rynku, wyrażane jest poprzez rynkową stopę procentową. Jak wyjaśnia H.-H. Hoppe: „odzwierciedla ona społeczną stopę preferencji czasowej i zapewnia równowagę między oszczędnościami społecznymi (czyli podażą dóbr terażniejszych oferowanych w zamian za dobra przyszłe) oraz inwestycjami społeczeństwa (czyli popytem na dobra terażniejsze, które mają przynieść przyszłe zyski)”⁶. W literaturze wymienia się wiele czynników mających wpływ na preferencję czasową; można je podzielić na cztery rodzaje: biologiczne, osobiste, instytucjonalne i zewnętrzne.

Po pierwsze, stopa preferencji zmienia się wraz z wiekiem. Dzieci, ze względu na brak konieczności zastanawiania się nad przyszłością, posiadają bardzo wysoką stopę preferencji czasowej, zdecydowanie bardziej preferują dobra terażniejsze niż przyszłe. Wraz ze wzrostem wieku tendencja ta ulega jednak zmianie – człowiek dorosły skłonny jest oszczędzać i dokonywać akumulacji kapitału. Jako czynnik osobisty należy uważać indywidualną skłonność jednostki, która wynika z systemu wartości nabytych. Niewątpliwie jedni ludzie mają skłonność do życia bieżącą chwilą (wysoka preferencja czasowa), a inni z kolei wybiegają myślami daleko w przód i starają się zapobiegliwie zabezpieczać dobra przyszłe (niska preferencja czasowa).

Do czynników instytucjonalnych zaliczyć można chociażby spadek preferencji czasowej wynikający z akumulacji kapitału. Jest on wynikiem spodziewanego

⁵ Różnice otrzymanych wyników wynikały z zastosowania różnych metod liczenia oraz odmiennego doboru prób.

⁶ H.-H. Hoppe, *Demokracja – bóg, który zawiódł. Ekonomia i polityka demokracji, monarchii i ladu naturalnego*, Fijor Publisching, Warszawa 2006, s. 15-17; www.mises.pl, 29.03.2012.

wzrostu krańcowej użyteczności dóbr przyszłych w stosunku do obecnych. Ponadto akumulacja kapitału będąca wynikiem działania jednostek przenosi się na innych uczestników rynku poprzez wzrost względnego zapotrzebowania na komplementarne czynniki produkcji, w tym na pracę⁷. Pozostałe, tzw. zewnętrzne czynniki wpływające na preferencję czasową, są niezależne od woli podmiotów, nad którymi nie mają żadnej kontroli. Można wśród nich wyróżnić podatki oraz zwiększoną przepięczność, które powodują preferowanie bieżącej konsumpcji, a zatem podwyższają stopę preferencji czasowej.

5. Zaburzenia preferencji czasowej

Aby przeanalizować tytułowy problem w sposób uporządkowany, należy rozpocząć rozważania od roli i wzajemnych interakcji wszystkich czterech czynników produkcji. Z punktu widzenia bezrobocia szczególnie istotna jest analiza wzajemnych relacji oraz wartościowania zarówno kapitału, jak i pracy przez przedsiębiorcę. Nie można jednak całkowicie pominąć ani postępu technologicznego, ani roli, jaką odgrywają dobra naturalne.

Bezspornie postęp technologiczny uzewnętrznia się zarówno poprzez zwiększenie produktywności kapitału, jak i przez zwiększenie produktywności pracy. Pod pojęciem postępu technologicznego można rozumieć wszystkie te przedsięwzięcia, które są nakierowane na obniżenie kosztów. A zatem postęp technologiczny można określić jako nie tylko działania ukierunkowane na wyeliminowanie pracy ludzkiej, ale wszystkie działania obniżające koszty produkcji, nawet jeżeli prowadziłyby do większego zaangażowania siły roboczej. Pomijanie tej kwestii jest przyczyną częstych niedomówień, wynikających z przeświadczenia o bezwzględnej celowości zastępowania czynnika ludzkiego przez kapitał.

Dobra naturalne, w procesie produkcji, nabierają kluczowego znaczenia w przypadku ich wyczerpywania, a zatem w sytuacji gdy koszt krańcowy ich pozyskania wzrasta diametralnie względem ich substytutów. Szczególnie interesująca warta krótkiego przeanalizowania wydaje się kwestia wpływu postępu technologicznego na wielkość zasobów naturalnych. Przyjmowana bezkrytycznie teza o bliskim wyczerpywaniu się zasobów naturalnych, w wyniku nadmiernej eksploatacji przez człowieka, nie jest z punktu widzenia austriackiej ekonomii problemem tak jednoznacznym. Wielkość zasobów naturalnych nie ma ściśle określonych rozmiarów, nie można zatem postawić tezy, iż w świecie pozostało do wykorzystania x ton gazu lub ropy itd. Wszystkie zasoby odnoszą się do ich bieżących cen, a zatem owe x ton pojawia się wyłącznie jako funkcja odzwierciedlająca relację ceny oraz kosztów ich pozyskania. Milcząco zakłada się, że cena danego dobra pozostanie niezmienną. Cenę rynkową w średnim okresie warunkuje bowiem koszt krańcowy pozyskania dobra. Natomiast w sytuacji wyczerpywania się zasobów ich cena będzie rosła do

⁷ Analizując akumulację kapitału, należy uwzględnić realne oszczędności.

poziomu, przy którym podaź zrównoważy popyt. Jednak nieuchronny wzrost cen spowoduje po pierwsze poszukiwanie substytutów (trudno jest wskazać dobro naturalne, które nie da się całkowicie lub częściowo zastąpić żadnym innym), po drugie będzie prowadził do „bardziej rozważnego” ich wykorzystania, a po trzecie pomijane dotychczas zasoby (których pozyskanie było dotychczas nieopłacalne) powiększą dostępną pulę. W ten właśnie sposób uwidacznia się wpływ postępu technologicznego w przypadku dóbr naturalnych. Powoduje on powstanie nowych sposobów ich otrzymania (pozyskania) w przypadku wzrostu cen na rynku. Jednocześnie oczywiście nie można wykluczać obniżki kosztu krańcowego pozyskania dobra.

Aby zrozumieć istotę bezrobocia naturalnego, należy zbadać wzajemne relacje na styku kapitał–praca. W literaturze przedmiotu często przyjmuje się, iż są to dwa komplementarne czynniki produkcji. Ścisłej, nie przyjmuje tego *explicite*, jednak takie wnioski nasuwają się samoczynnie. Jest to podejście zasadniczo słuszne, gdyż przedsiębiorca, nawet posiadając wystarczający kapitał, nie może obyć się bez siły roboczej. Zwiększeniu mocy produkcyjnych musi zazwyczaj towarzyszyć wzrost zatrudnienia. Jednak należy mieć na uwadze fakt, że zawsze – oczywiście poza skrajnymi przypadkami – obydwa są również dwoma wzajemnymi substytutami⁸. Jako przykład można poddać analizie działanie przedsiębiorcy zajmującego się oczyszczaniem miejskich ulic. Oczywiście, niezależnie od wybranej metody przedsiębiorstwo musi być wyposażone w kapitał oraz zatrudniać pracowników. Jednak zależnie od wzajemnej relacji kosztów, właściciel staje przed dylematem, czy bardziej opłacalny będzie zakup urządzeń do oczyszczania ulic oraz wyszkolenie niezbędnego personelu, czy też może bardziej opłacalne będzie zatrudnienie kilkunastu, kilkudziesięciu robotników, którzy wykonają analogiczną pracę przy nikłych nakładach kapitałowych, np. za pomocą mioteł. Oczywiście, o tym, co jest opłacalne, decydować powinna krańcowa produktywność pracy oraz kapitału.

Podsumowując, przedsiębiorcy w swoich kalkulacjach biorą pod uwagę krańcową produktywność zarówno pracy, jak i kapitału, przy tych samych kosztach lub odwrotnie, zastanawiają się, jaka wzajemna relacja kapitał–praca zapewnia najniższy koszt krańcowy. Zatem stopa procentowa będzie wyznaczać jednocześnie górną granicę, przy jakiej pracodawca gotów będzie zatrudnić tych pracowników, których można byłoby „wymienić” na dodatkowe maszyny i urządzenia, czyli kapitał. Zazwyczaj sytuacja taka dotyczyć będzie pracowników słabo wykształconych oraz mniej doświadczonych.

W mikroekonomii przyjmuje się, że kapitał będzie najmowany do czasu, aż jego koszt krańcowy zrówna się ze stopą procentową, natomiast praca do czasu, aż jej produktywność zrówna się z ceną. Podejście takie jest jednak sporym uproszczeniem, gdyż z pola widzenia zaczyna znikać preferencja czasowa przedsiębiorcy. Wszystkie podejmowane działania wymagają bowiem konsumpcji określonej porcji czasu. Przy czym, na skutek działania efektu substytucyjnego pomiędzy kapitałem a pracą,

⁸ M. Rothbard, *Wielki kryzys w Ameryce*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2010, s. 37.

w przypadku obniżenia stopy procentowej będzie istnieć presja na wydłużanie procesów produkcyjnych, które z natury są bardziej „kapitałochłonne”⁹.

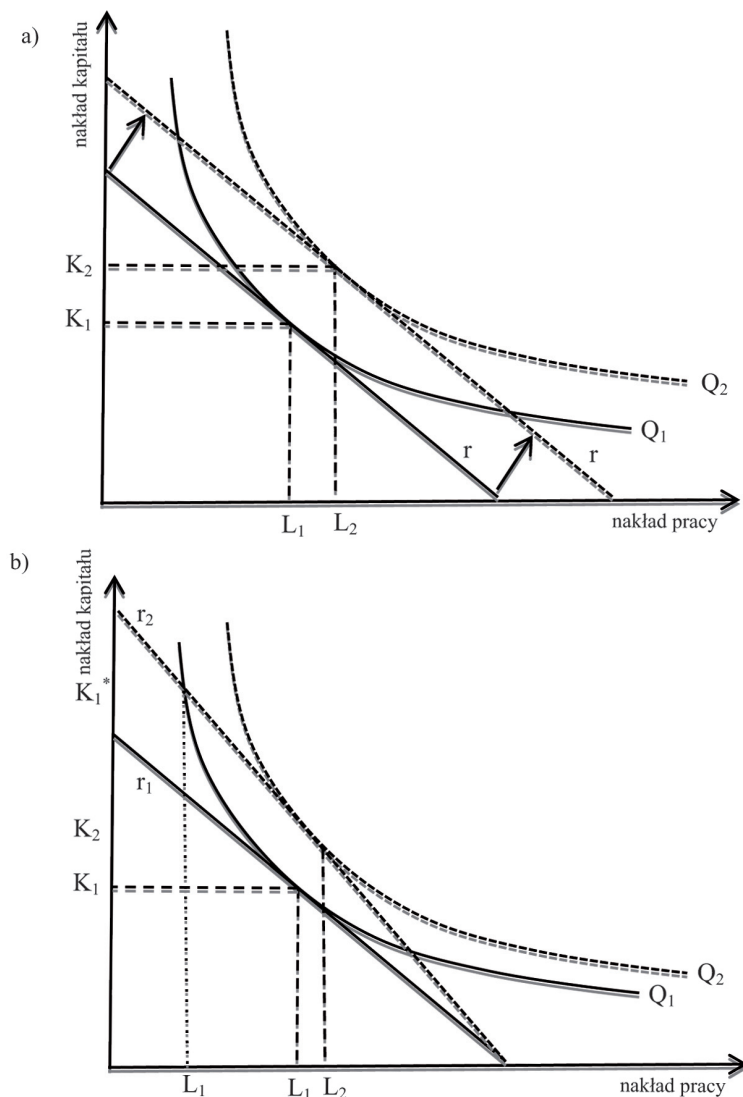
Tu unaocznia się również często poruszana w literaturze, rzekomo świadcząca o niskim rozwoju, niska produktywność pracowników w krajach ubogich. Jednak omawiana sytuacja powinna być interpretowana odmiennie. Produktywność pracownika jako takiego jest niezależna od kraju, o czym świadczy emigracja zarobkowa. Owszem, wysokość kapitału przypadająca na zatrudnionego świadczy o rozwoju gospodarczym, jest bowiem wynikiem nagromadzonych uprzednio oszczędności, ale jednocześnie zapewnia pozostawanie we wzajemnej relacji krańcowej produkcyjności pracy i kapitału.

Dopiero po tych nieco przydługich, lecz niezbędnych uwagach i założeniach można rozpocząć omówienie bezrobocia naturalnego w aspekcie zachwiania preferencji czasowej. Przeanalizowane zostaną skutki polityki tzw. taniego kredytu, czyli sytuacji, w której rynkowa stopa procentowa będzie znajdować się poniżej poziomu wynikającego z naturalnej preferencji czasowej. Otóż w tej sytuacji można spodziewać się znacznego obniżenia krańcowego kosztu kapitału. W konsekwencji powinno nastąpić zaburzenie wcześniejszych relacji pomiędzy kapitałem a pracą, czego końcowym efektem będzie zwiększenie krańcowej produkcyjności kapitału, skutkujące wydłużeniem procesów produkcyjnych i szerokim wykorzystaniem w procesach produkcji maszyn, kosztem siły roboczej. Jednak, co warto podkreślić, nie dochodzi do tego w wyniku rzeczywistej oceny potrzeb kapitałowej i czynnika ludzkiego, a jedynie w wyniku zachwiania naturalnej preferencji czasowej, skutkującej błędną alokacją zasobów. Gdyby stopa procentowa pozostawała na poziomie wynikającym z naturalnej preferencji czasowej, wzajemna relacja na styku kapitał–praca byłaby znacząco odmienna i przesunięta w stronę większego wykorzystania pracy. Każde działanie burzące tę relację, nawet jeśli krótkotrwale przynosi korzyści, musi powodować błędną alokację zasobów, a w konsekwencji marnotrawienie cennych zasobów naturalnych.

Można poszukać odpowiedzi na pytanie o konsekwencje działań polegających na obniżeniu naturalnej stopy procentowej poniżej poziomu wynikającego z preferencji czasowej. Otóż poza dalekosiężnymi skutkami, jak powstawanie cyklicznych okresów boomów i depresji, zgodnie z austriacką teorią cykli koniunkturalnych, należy liczyć się również w krótkim i średnim okresie z podwyższeniem naturalnej stopy bezrobocia. Mechanizm w tym przypadku jest prosty do przewidzenia. Polityka taniego kredytu skutkuje znacznym obniżeniem kosztu krańcowego kapitału, a zatem przedsiębiorcy nie będą zainteresowani zatrudnianiem dodatkowej siły roboczej, zwłaszcza jeżeli dotyczyć to ma niewykwalifikowanych pracowników, których krańcowa produkcyjność jest niska. Tani kapitał będzie wówczas prowadził do wypychania z procesu produkcji siły roboczej, która powiększy zasób bezrobotnych. Byłby to zatem trzeci składnik bezrobocia naturalnego, wynikający z procesu

⁹ Tamże, s. 34-41.

sztucznego wypychania siły roboczej. Konkludując, wspieranie polityki taniego kredytu musi ujawnić się w podwyższeniu naturalnej stopy bezrobocia. Zwłaszcza niewykwalifikowany pracownik nie będzie stanowił żadnej konkurencji z kapitałem, bo koszt jego pozyskania jest znikomy. Należy zauważyć, iż ta relacja nie będzie dotyczyć pracownika o wysokich kwalifikacjach oraz doświadczeniu, który nie musi konkurować z kapitałem ze względu na wzajemną komplementarność.

Rys. 2. Wpływ zmian czynników wytwórczych na poziom produkcji

Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury.

Przypadek a) przedstawia tradycyjnie ujmowane w literaturze izokwanty nakładów produkcji, czyli sytuację, w której wzrost dostępnego kapitału z poziomu K_1 do K_2 powoduje wzrost zatrudnienia z L_1 do L_2 na skutek zwiększenia produkcji. Przypadek b) natomiast pokazuje wpływ obniżenia stopy procentowej poniżej wartości rynkowej (z r_1 do poziomu r_2). W tej sytuacji ilość dostępnego kapitału zmienia się, a w wyniku efektu substytucyjnego kapitał zaczyna być postrzegany jako relatywnie tańszy w stosunku do pracy. Wzrost produkcji następuje w wyniku zwiększonego udziału kapitału. Sytuacja oznaczona jako L_1' , K_1' obrazuje skrajny przypadek, w którym przedsiębiorstwo (np. monopolistyczne) nie jest w stanie zwiększyć produkcji.

Dodatkowo warto poruszyć kwestię prawa pracy oraz opodatkowania pracy, które to czynniki mogą również doprowadzić do sytuacji opisanej powyżej. Mechanizm jest analogiczny i znowu opiera się na porównaniu dokonywanym przez przedsiębiorcę co do krańcowego kosztu i produktywności kapitału oraz pracy. Oczywiście, istnieje niechęć do zatrudniania pracowników, w sytuacji absurdalnych przepisów czy działalności związków zawodowych, jednak przedsiębiorca traktuje to jako dodatkowy koszt i bierze pod uwagę przy dokonywaniu wyboru kapitał–praca.

Podobnie wyglądałaby relacja odwrotna, czyli np. opłacanie pensji pracownika przez rząd, co nieuchronnie spowoduje jego zwiększoną konkurencyjność w porównaniu z kapitałem. O ile jednak rząd przez swoją politykę wspierania rynku pracy może oferować takie działanie w stosunkowo krótkim czasie, o tyle polityka taniego kredytu jest stosowana permanentnie, powodując trwale zniekształcenie również na rynku pracy.

A zatem istotną, a pomijaną dotychczas przyczyną wysokiego bezrobocia naturalnego jest zachwianie naturalnej preferencji czasowej. Rząd w imię złudnego rozwoju w pełni akceptuje lub stwarza sytuację umożliwiającą „pompowanie” w gospodarce pieniędzy nie mających pokrycia w rzeczywistych oszczędnościach. Mimo rzekomych sukcesów dotyczących wzrostu gospodarczego, drugą stroną medalu staje się podwyższenie bezrobocia, które z poziomu frykcyjnego (naturalnych ruchów na rynku pracy) wzrasta, jak pokazują realia Polski, nawet do poziomu 19,5%.

W wyniku powyższej analizy nasuwa się jeszcze jeden istotny wniosek. Tak jak w przypadku innych rynków, również na rynku pracy obowiązuje prawo popytu i podaży. Należy jednak zawsze pamiętać, że jest ono tylko i wyłącznie uogólnieniem i uproszczeniem głębszych praw, wyłącznie dla krótkiego okresu. Już w analizie średniookresowej przyjmuje się, iż cena nie będzie wynikać z relacji popyt–podaż, a ukształtuje się, w wyniku procesów dostosowawczych, na poziomie kosztu krańcowego. Dokładnie taka sama sytuacja wystąpi na rynku pracy. Krótkookresowo płaca będzie kształtować się na poziomie wynikającym z wzajemnych relacji popytu i podaży na nią. Natomiast w analizie średniookresowej popyt na pracę ukształtuje się na poziomie, przy którym płaca zrówna się z krańcową produktywnością pracy. Wartość graniczną stanowić będzie krańcowa produktywność kapitału.

6. Zakończenie

Podsumowując powyższą analizę, należy dojść do wniosku, że dotychczasowe teorie opisujące zachowanie podmiotów na rynku pracy pomijają niezwykle istotny aspekt, jakim jest wpływ prowadzonej polityki pieniężnej przez rząd. Skoro do zaburzenia naturalnej preferencji czasowej dochodzi w wyniku prowadzenia polityki inflacyjnej poprzez utrzymywanie niskiej stopy procentowej czy kreację pustego pieniądza przez system bankowy, to wzrost poziomu bezrobocia naturalnego powyżej pierwotnie przyjmowanej wartości 3-5% należy odbierać jako naturalną konsekwencję ingerencji rządu w gospodarkę. I dalej należy przyjąć, że stymulowanie wzrostu gospodarczego oraz chęć obniżenia bezrobocia poprzez wydatki rządowe stają się nieefektywne i muszą prowadzić do wzrostu jego poziomu naturalnego, co zaprzeczaloby tezom o możliwości zapewnienia pełnego zatrudnienia w gospodarce.

Ponadto istotnym, a pomijanym w dotychczasowych analizach składnikiem bezrobocia naturalnego jest „bezrobocie taniego kapitału”. Dla neoklasyków sytuacja ta oznacza brak możliwości oczyszczenia się rynku pracy, czyli bezrobocie dobrowolne. Jednak należy rozróżnić sytuację, w której bezrobotni nie chcą podjąć pracy za wynagrodzenie oczyszczające rynek, od sytuacji, w której bezrobotni zostają zmuszeni do konkurowania z dowolnie tanim kapitałem.

Literatura

- Friedman M., *Rola polityki pieniężnej*, [w:] *Teoria i polityka stabilizacji koniunktury. Wybór tekstów*, PWE, Warszawa 1975.
- Góra M., *Rynek pracy w świetle ciągłej restrukturyzacji*, [w:] S. Galinowska, M. Walewski (red.), *Tworzenie zatrudnienia a restrukturyzacja ekonomiczna*, CASE, Warszawa 2000.
- Hall R., Taylor J., *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 2004.
- Hoppe H.-H., *Demokracja, bóg, który zawiódł. Ekonomia i polityka demokracji, monarchii i ładu naturalnego*, Fijor Publishing, Warszawa 2006.
- Kwiatkowski E., *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2002.
- Kwiatkowski E., *Bezrobocie w Polsce. Tendencje, determinanty i implikacje dla polityki gospodarczej*, [w:] *Zagadnienia bezrobocia w Polsce*, materiały konferencyjne, PWN, Warszawa 2002.
- Mises L., *Ludzkie działanie*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007.
- Phelps E., *Phillips Curves, Inflation Expectations and Optimal Employment Over Time*, “Economica” 1967, nr 3.
- Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000.
- Rothbard M., *Wielki kryzys w Ameryce*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2010.
- Socha M., Sztanderska U., *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, PWN, Warszawa 2000.
- Solow R., Taylor J., Friedman B. (red.), *Inflacja, bezrobocie a polityka monetarna*, CeDeWu, Warszawa 2002.
- Zatrudnienie 2005*, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2007.
- www.mgip.gov.pl, X 2007.
- www.mises.pl, III 2012.

IMPACT OF TIME PREFERENCES DISTURBANCE ON THE LEVEL OF BALANCE UNEMPLOYMENT, BASED ON THE EXAMPLE OF POLAND

Summary: A lot of occurring facts, which fundamentally influence the level of natural rate of unemployment, are discussed in literature. The most important are: mobility and behaviour of market players, visibility of labour market, level of regular wage, strength of wage negotiation or level of inflation. The main goal of this paper is to try to find the reason of high level of natural rate of unemployment based on time preference disturbance. A hypothesis is proposed that one of main causes of such high level of natural unemployment is increasing the time preferences due to monetary expansion.

Keywords: natural rate of unemployment, NAIRU, time preferences, monetary expansion.